

НАУКОВА СПАДЩИНА

ШЕВЕРА Мирослав Васильович — кандидат біологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

ПРОТОПОПОВА Віра Вікторівна — доктор біологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

ІЛ'ЇНСЬКА Антоніна Пилипівна — кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

ЛЮБІНСЬКА Людмила Григорівна — доктор біологічних наук, доцент, завідувач кафедри біології та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка



Дарина Микитівна Доброчаєва
(1916–1995)

БЕРЕГІНЯ ВИТВОРІВ БОТАНІЧНОЇ НАУКИ

До 100-річчя від дня народження професора Д.М. Доброчаєвої

Статтю присвячено 100-річчю від дня народження відомого вченого-ботаніка, систематика, музеєзнавця та історика науки, доктора біологічних наук, професора, лауреата Державної премії УРСР, заслуженого діяча науки і техніки УРСР Дарини Микитівни Доброчаєвої (1916–1995). Висвітлено її життєвий шлях, науковий і науково-організаційний доробок та заходи з шанування пам'яті вченої.

У березні 2016 р. виповнилося 100 років від дня народження доктора біологічних наук, професора Дарини Микитівни Доброчаєвої. Усе її наукове життя, діяльність і творчість пов'язані з Інститутом ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. Д.М. Доброчаєва була багатогранною особистістю, в науці її цікавили передусім систематика, флористика, бур'янознавство, охорона природи, музеєзнавство, історія науки, і в усіх цих напрямках вона залишила по собі яскравий слід.

Про життєвий і науковий шлях професора Д.М. Доброчаєвої ми вже докладно розповідали [1–5], тому тут лише зосередимо увагу на основних датах її життя.

Дарина Микитівна Доброчаєва (уроджена Ковальчук) народилася 30 березня 1916 р. в с. Хижники (тепер Хмельницької обл.). Закінчивши школу та педагогічні курси, працювала вчителькою, згодом продовжила навчання у вищих навчальних закладах — Північнокавказькому ветеринарно-зоотехнічному інституті в м. Новочеркаськ, Ростовському та Харківському державних університетах. У 1938 р. вона почала працювати в Інституті ботаніки АН УРСР у Києві. Спочатку була асистентом відділу геоботаніки, а за рік стала аспірантом відділу вищих рослин і під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР Є.І. Бордзиловського розпочала критико-систематичне вивчення роду *Centaurea* L. (волошка) у флорі України.

Успішно започатковані дослідження перервала війна, а звістка про загибель чоловіка у 1942 р. спонукала її добровільно



Лауреати Державної премії УРСР (зліва направо): М.І. Котов, А.І. Барбарич, Д.М. Доброчаєва, М.В. Клоков, Д.К. Зеров. 1969 р.

піти на фронт. Після демобілізації повернулася до Києва і вже під керівництвом професора М.В. Клокова продовжила наукові дослідження. У 1946 р. успішно захистила кандидатську, причому це була друга дисертація, захищена в повоєнний час в установах Академії наук України. Подальша наукова робота Д.М. Доброчаєвої тісно пов'язана з відділом вищих рослин Інституту, творчий колектив якого плідно працював над розробленням багатьох актуальних теоретичних та прикладних питань класичної ботаніки, серед яких одним із провідних було створення фундаментальної багатотомної праці «Флора УРСР». За цю роботу її автори — Д.К. Зеров, М.І. Котов, М.В. Клоков, Д.М. Доброчаєва та А.І. Барбарич у 1969 р. були удостоєні Державної премії УРСР. Перу Д.М. Доброчаєвої належать також монографії «Визначник рослин України» (1950, 1965), «Флора Крима» (1969), «Бур'яни України» (1970), «Визначник рослин Українських Карпат» (1977), «Флора європейської частини СРСР» (1981), «Хорологія флори України» (1986), «Определитель высших растений Украины» (1987), Червона книга України (1996) та ін.

З 1966 по 1984 р. наукова діяльність Дарини Микитівни була пов'язана з організацією Ботанічного музею Інституту. Вперше в Україні планувалося створити на великій площі зовсім

нові й науково достовірні різнобічні ботанічні експозиції. І з цим завданням колектив музею впорався: у 1969 р. було відкрито першу, а 1973 р. — другу чергу експозицій Ботанічного музею загальною площею 1400 м².

У 1985 р. Д.М. Доброчаєва знову повертається у відділ вищих рослин (нині — систематики і флористики судинних рослин) і працює старшим науковим співробітником-консультантом. За цей короткий час вона підготувала двох аспірантів і зосередилася переважно на історіографічних працях, але ніколи не забувала й улюбленої систематики.

Свій шлях у науці Д.М. Доброчаєва розпочала з критико-систематичних досліджень, інтерес до яких пронесла через усе своє життя. Перші її наукові пошуки пов'язані, як уже зазначалося, із систематикою роду *Centaurea* L. Критичний аналіз видового складу волошок України, їх морфологічних ознак, географічного поширення та екологічної приуроченості дозволив їй навести для досліджуваної території 45 видів, зокрема описати п'ять нових для науки видів — *C. alutacea* Dobroc., *C. nigriceps* Dobroc., *C. pseudocoriacea* Dobroc., *C. pseudomaculosa* Dobroc., *C. ternopoliensis* Dobroc., а також сформувані шість рядів (series) близькоспоріднених таксонів — ser. *Alatae* Dobroc., ser. *Ruthenicae* Dobroc., ser. *Strictae* Dobroc., ser. *Phrygiae* Dobroc., ser. *Scabiosiformes* Dobroc., ser. *Pseudoalbae* Dobroc. та одну секцію — sect. *Protocyanus* Dobroc. Крім того, вона подала систему цього роду в складі флори України, висвітлила історію його розвитку, удосконалила ключі для визначення видів. Ця робота залишається актуальною й дотепер. Тому до ювілею вченої Інститут ботаніки НАН України та Національний науково-природничий музей НАН України ініціювали видання саме цієї публікації Д.М. Доброчаєвої [3].

Низка таксономічних праць Д.М. Доброчаєвої присвячена родам *Anthemis* L. (1952), *Spiraea* L. (1954), *Trapa* L. (1955), *Symphytum* L. (1967, 1968) та іншим групам квіткових рослин. Критико-систематичні дослідження Д.М. Доброчаєвої, виконані разом з професорами Д.К. Ларіоновим та О.І. Соколовським,

стали основою її науково-прикладних розробок. Зокрема, було з'ясовано специфіку біології гірчака повзучого *Acroptilon repens* (1950, 1953, 1954, 1961), особливості його розповсюдження та екології і розроблено заходи боротьби з цим злісним і на той час карантинним бур'яном. Інтерес ученої до вивчення бур'янів відображено в монографії «Бур'яни України» (1970).

Від 1954 р. чільне місце в науковій роботі Дарини Микитівни посідають таксономічні дослідження різних родів і видів для «Флори УРСР». Від 6-го й до останнього, 12-го, тому цього видання Д.М. Доброчаєва — його незмінний автор. Загалом для «Флори УРСР» вона опрацювала 513 видів судинних рослин з родин *Geraniaceae*, *Oxalidaceae*, *Linaceae*, *Rutaceae*, *Zygophyllaceae*, *Malvaceae*, *Cistaceae*, *Onagraceae*, *Boraginaceae*, *Rosaceae*, *Asteraceae* та ін.

Вагоме і найулюбленіше дослідження вченої було пов'язане з порядком *Boraginales* — об'єктом її докторської дисертації «Бурачничкоцветные (*Boraginales* Hutch.) европейской части СССР», успішно захищеної у 1978 р. У цій ґрунтовній узагальнюючій праці наведено 143 види, замість відомих раніше 110, у тому числі описано шість нових для науки — *Onosma volgensense* Dobroch., *O. guberlinense* Dobroch. et V. Vinogradova, *O. macrochaetum* Klokov et Dobroch., *Echium popovii* Dobroch., *Symphytum popovii* Dobroch., *Myosotis popovii* Dobroch., а також у родині *Boraginaceae* — subtribus *Eritrichinae* Dobrocz., у роді *Onosma* — ser. *Suffruticosa* (M. Popov) Klokov et Dobrocz., ser. *Stellulata* (M. Popov) Klokov et Dobrocz., здійснено номенклатурні комбінації: *Anchusa popovii* (Gusul.) Dobrocz., *Lappula semicincta* (Steven) Popov ex Dobrocz., *Myosotis lithuanica* (Schmalh.) Besser ex Dobrocz. Ця капітальна праця актуальна й нині, а її критико-систематичну частину використано у виданні «Флора европейской части СССР» (1981).

Усього Дарина Микитівна описала понад 30 нових таксонів, зокрема 21 новий для науки вид судинних рослин. Д.М. Доброчаєва — автор та співавтор 193 публікацій, серед яких — 19 монографій, 80 наукових і науково-популярних статей та інших праць.



Монографії Д.М. Доброчаєвої

Ще один аспект діяльності вченої — гербарна справа. Вихована на кращих ботанічних традиціях, завжди пам'ятаючи, що гербарні колекції — це основна наукова база систематичних і флористичних досліджень, Д.М. Доброчаєва не тільки сама поповнювала гербарні фонди Інституту (KW), зібравши понад 30 тис. гербарних аркушів, а й привчала молодь дбайливо ставитися до гербарію. Керуючи тривалий час обмінним фондом гербарію, вона значно розширила зв'язки з ботанічними установами багатьох країн Європи, Азії та Америки, активізувала роботу щодо поповнення колекції світової флори KW.

Важливий етап життя і творчості Д.М. Доброчаєвої пов'язаний з Ботанічним музеєм Інституту ботаніки АН УРСР. За ініціативою та за підтримки президента АН УРСР академіка Б.Є. Патона та академіка К.М. Ситника Дарина Микитівна з невеликим творчим колективом однодумців почала створювати ботанічний музей. Відповідно до Постанови Ради Міністрів УРСР від 8 червня 1966 р. було заплановано організацію якісно нового експозиційно-територіального комплексу Центрального науково-природознавчого музею АН УРСР. Його складовою частиною був Ботанічний музей, який і очолила Д.М. Доброчаєва (тепер Ботанічний музей імені Д.М. Доброчаєвої Національного науково-природничого музею НАН України).



Д.М. Доброчаєва і М.І. Котов в експедиції в Карпатах



Д.М. Доброчаєва з колегами монтують експонати Ботанічного музею



Д.М. Доброчаєва проводить екскурсію музеєм для високоповажних гостей

Створення музею — це особлива сторінка у науковій діяльності Д.М. Доброчаєвої. Музей починався з однієї кімнати, де закладали основи наукових проектів і робили перші кроки для

їх втілення. Вона організувала й провела численні експедиції в усі куточки України, гори та пустелі Середньої Азії, у Великоземельську тундру, на Полярний Урал, Кавказ, Далекий Схід і озеро Байкал. За підтримки академіка К.М. Ситника разом з іншими ботаніками України вперше взяла участь у кількох рейсах науково-дослідного судна «Академик Вернадський» по багатьох країнах Палеотропісу. І, безумовно, зібрані там гербарні матеріали для створення панорам та різних природних експонатів тропічних країн важко переоцінити. Ці наукові мандри — омріяна, яскрава й плідна сторінка її життя. Як істинний ботанік, захопаний у свою справу, Дарина Микитівна намагалася занотувати все, що їй пощастило побачити в далеких країнах. У її щоденниках, які ще чекають на опрацювання і публікацію, збереглися описи природи багатьох місцевостей різних країн, де екскурсували учасники рейсів і збирали гербарій та експонати для музею, робили нотатки про міста та наукові, освітні, релігійні, просвітницькі установи й заклади, а також про зустрічі з місцевими вченими і простими мешканцями, про особливості їхнього побуту. Чимало сторінок присвячено морфологічним характеристикам зібраних рослин, рослинних угруповань, в яких вони ростуть, що було дуже важливим для створення майбутніх музейних вітрин. Д.М. Доброчаєва завжди прагнула за будь-яких обставин якомога ближче познайомитися з місцевістю, зібрати необхідний матеріал, описати його, сфотографувати природні місцезростання рослин. Коли Дарина Микитівна знаходила екзотичні тропічні рослини, які могли стати унікальними музейними експонатами, то для неї, як згадують учасники експедиції, не існувало жодних перешкод.

Щоб сповна уявити творчий подвиг Д.М. Доброчаєвої на ниві музейної справи, лише перелічимо основні теми сучасних експозицій музею та їх складові: «Ботанічна наука в Україні», «Основні групи рослинного світу», «Клітинна будова і морфологія квіткових рослин», «Рослини в житті людини», «Охорона природи», «Рослинний світ України», «Рослинний світ Євразії», «Рослинний світ Земної

кулі». Це — 109 вітрин, 10 біогруп, 8 великоформатних об'ємних діорам, в яких виставлено 3,5 тис. натурних експонатів, 300 кольорових і 250 чорно-білих фотографій, 1 тис. кольорових схем, малюнків, карт, 300 текстових характеристик, 100 фризів фотографій та багато іншого. У 1975 р. був виданий, а у 1980 і 1982 рр. перевиданий «Путівник по експозиціях Ботанічного музею» (автори — Д.М. Доброчаєва, Б.В. Заверуха, Л.М. Сипайлова). За матеріалами експозицій автори підготували також два видання науково-популярної книги «У царстві флори» (1978, 1982). І тепер при вході до Ботанічного музею ім. Д.М. Доброчаєвої Національного науково-природничого музею НАН України є її барельєф. Як і раніше, вона радо зустрічає відвідувачів.

Ще одним напрямом досліджень Д.М. Доброчаєвої була історія ботанічної науки. Дарина Микитівна багато уваги приділяла вивченню наукової спадщини, біографій, епістолярію видатних, але почасти забутих чи свідомо замовчуваних ботаніків — Н.Т. Гаморака, Ю.Д. Клеопова, О.А. Янати, Н.Т. Осадчої-Янати та багатьох інших — і опублікувала про них низку статей. Цікавою є книжка, написана у співавторстві з журналістом Г.П. Мокрицьким, про одного з перших президентів ВУАН академіка АН УРСР В.І. Липського. Вчені, які загинули або постраждали від репресій, завжди привертати увагу Дарини Микитівни. Адже подібна трагедія не обійшла і її родину. Всі її історіографічні розвідки ґрунтувалися на великому фактичному матеріалі з численних вітчизняних і зарубіжних архівів. Кожен архівний документ, що стосувався долі того чи іншого ботаніка, не залишався поза її увагою, проходив через її душу й серце. За папірцем перед Дариною Микитівною поставала жива людина, з усіма злетами й падіннями її долі. Вона наче йшла поряд з ними, намагаючись порадити, підтримати, допомогти й захистити у важку хвилину. Дослідниця шукала живих свідків минулих подій, інколи трагічних, нащадків відомих ботаніків, поєднувала членів родин, розкиданих по світу репресіями та війною, ставала для них рідною людиною.



Д.М. Доброчаєва з колегами під час експедиції в тропіки



Барельєф Дарини Микитівни Доброчаєвої при вході до Ботанічного музею ім. Д.М. Доброчаєвої Національного науково-природничого музею НАН України

Особливо зворушливою була історія возз'єднання синів Ю.Д. Клеопова — Левка та Олексія, розлучених війною й розкиданих по різних континентах. Завдяки неймовірним зусиллям, через архівні матеріали, зв'язки з науковцями різних країн Дарина Микитівна розшукала старшого сина, Левка Клеопова, у США, де він жив з матір'ю Є.Т. Полонською-Клеоповою, а пізніше в Німеччині — молодшого сина, Олексія Клеопова, і сприяла початку їхнього листування, а потім і зустрічі в 1993 р.

Чимало творчих сил та енергії віддавала Д.М. Доброчаєва редакторській роботі. Вона вклала частину душі в організацію видань наукових праць своїх учителів, про яких згадує в автобіографії: «Пишаюся, що моїми вчителями по вищій школі й аспірантурі були такі видатні і талановиті вчені країни, як Ю.Д. Клеопов, М.Г. Попов, Є.І. Бордзиловський, М.В. Клоков, і свято бережу про них пам'ять ...». Саме завдяки її зусиллям побачили світ двотомник праць М.Г. Попова (1983) і монографія Ю.Д. Клеопова (1990). До останньої хвилини свого життя Д.М. Доброчаєва невтомно трудилася, була сповнена творчих планів, готувала до друку матеріали наукової спадщини М.В. Клокова та Н.Т. Осадчої-Янати, планувала підготувати і

нариси про Н.О. Десятову-Шостенко, І.П. Кавалерідзе.

Д.М. Доброчаєва активно займалася громадською діяльністю: була членом вченої ради і спеціалізованої вченої ради Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР, спеціалізованої вченої ради Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР, членом Президії Українського ботанічного товариства, а згодом його почесним членом, брала активну участь у роботі Товариства радянсько-болгарської дружби, Спілки письменників УРСР, товариства «Знання», де проводила широку науково-просвітницьку роботу, читала науково-популярні лекції.

Писати про Дарину Микитівну непросто, надто складно виразити словами ту непересічність натури, людяність і душевність, які вона випромінювала і які були головними рисами її особистості. Красива, енергійна, завжди бадьора, впевнена у собі й одночасно відкрита і щира, із серцем, переповненим добром, вона створювала атмосферу тепла, затишку, доброзичливості. Основними рисами Дарини Микитівни були незламність і стійкість характеру, оптимізм, працелюбність, шанобливе ставлення до людей, постійні бажання й потреба творити добро, що навіть відображено в її імені та прізвищі, прагнення завжди допомогти. Вона була простою і відкритою, з повагою ставилася до всіх колег, незважаючи на їхній вік і наукові звання. Людина широкої душі та щирого серця, готова прийти на допомогу кожному, хто цього потребував.

Вшановуючи пам'ять Д.М. Доброчаєвої, її учні та колеги ініціювали наприкінці 2015 р. створення Державною телерадіокомпанією «Культура» фільму «Дарина Доброчаєва. Берегиня флори» (автори сценарію М.В. Шевера та А.П. Ільїнська, режисер — О.П. Домбровський). Про особистість Дарини Микитівни, її життєвий і творчий шлях, наукові здобутки розповідають її колеги, учні та друзі. Його можна переглянути на YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=61MgwN-pIXg>).

З нагоди 100-річного ювілею Д.М. Доброчаєвої урочистості відбулися також в установах

різних регіонів України — на Поділлі, де вона народилася, у Харкові, де навчалася в університеті, та у Києві, де працювала в Інституті. 30 березня 2016 р., в день народження Д.М. Доброчаєвої, співробітники Інституту ботаніки НАН України за християнським звичаєм запалили свічку пам'яті та поклали квіти на її могилу на Байковому цвинтарі.

У березні 2016 р. у Харківській обласній галереї була організована фотовиставка в рамках арт-проекту «Видатні харків'янки» за сприяння департаменту культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації, обласного організаційно-методичного центру культури та мистецтв, центру гендерної культури та галереї «Мистецтво Слобожанщини». Серед відомих людей Слобожанщини згадали й двох ботаніків — професорів Д.М. Доброчаєву та Н.О. Десятову-Шостенко. У травні цього року співробітники та студенти біологічного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна організували виставку наукових праць Д.М. Доброчаєвої, а на засіданні студентського наукового товариства вишу студентка Дарина Шерстюк виголосила доповідь «Д.М. Доброчаєва. До 100-річчя від дня народження (1916–2016)», у якій розповіла про життєвий і творчий шлях славної випускниці університету, згодом видатного вченого, професора Д.М. Доброчаєвої. Ці заходи були ініційовані доцентом А.Б. Громаковою та асистентом К.О. Звягінцевою.

До ювілею вченої опубліковано дві книги. Перша з них — «Дарина Микитівна Доброчаєва. До 100-річчя від дня народження» — містить біографію, написану на основі архівних матеріалів та щоденників ученої, її кандидатську дисертацію, присвячену роду *Centaurea* L. у флорі України, а також статтю про типи видів судинних рослин, описаних Д.М. Доброчаєвою. У другій книзі — «Дарина Микитівна Доброчаєва у спогадах» — опубліковано автобіографію та 24 нариси — спогади колег та друзів. Одні лише заголовки — «Душа інституту», «Взірець високопорядної людини, науковця і вчителя», «Моя співавторка — щедра українська Дарина», «Дивовижний, незвичайний та



Обкладинка книжки, виданої до ювілею Д.М. Доброчаєвої (2016)

лант», «Народжена для добра і любові» — уже відображають ставлення наукової спільноти до особистості Д.М. Доброчаєвої. З цими працями можна ознайомитися на сайті Інституту ботаніки НАН України (<http://www.botany.kiev.ua/public.htm>).

Ювілейні урочистості відбулися також на батьківщині вченої на Проскурівщині (нині — Хмельниччині). Зокрема, у Старокостянтинівському районному краєзнавчому музеї відкрито стенд, присвячений славній краянці, який зараз поповнився новими матеріалами.

Особливо зворушливою і урочистою була зустріч співробітників Інституту ботаніки НАН України (М.В. Шевера), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Л.Г. Любінська, С.В. Опасюк) та Національного природного парку «Подільські Товтри» (М.М. Рябий) з колективом Іршківського навчально-виховного комплексу в селі Іршики, до якого адміністративно належить с. Хижники, в якому народилася Д.М. Доброчаєва.

Педагоги та учні школи з великою відповідальністю поставилися до вшанування славної землячки. Директор Іршківського НВК



Учасники урочистої зустрічі з колективом Іршиківського навчально-виховного комплексу в селі Іршики Хмельницької області

С.В. Мельничук разом із завучем Н.В. Огородник, Іршиківським сільським головою П.С. Огородником та родичами Дарини Микитівни радо зустріли гостей на подвір'ї школи. Учні за давнім звичаєм вручили коровай. У залі школи організували виставку праць ученої та публікацій про неї. Відкрила урочисту зустріч С.В. Мельничук, у виступі якої прозвучали теплі й поетичні слова про Д.М. Доброчаєву.

М.В. Шевера розповів про свого вчителя і презентував для шкільної бібліотеки згадані вище книги та інші фахові видання співробітників Інституту. Спогадами про Д.М. Доброчаєву поділилися завуч школи Н.В. Огородник, І.У. Довгалюк, племінник Дарини Микитівни, та його дружина, завідувач кафедри біології та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Л.Г. Любінська. Приємною несподіванкою для учасників зібрання було оголошення Іршиківським сільським головою П.С. Огородником рішення позачергової сесії

Іршиківської сільської ради про перейменування однієї з вулиць села Хижники на честь Д.М. Доброчаєвої. Так Дарина Микитівна повернулася до свого рідного села.

Потім учасники зібрання переглянули вже згаданий фільм, а учні школи представили цікаву концертну програму. На завершення зустрічі педагогічний колектив школи подарував Інституту ботаніки НАН України вишиваний рушник з подільськими мотивами та словами «Поділля — рідний край Дарини Микитівни. 100 років», з любов'ю вишитий місцевою майстрицею Г.І. Якобчук. Завершилася зустріч спільним фотографуванням. Потому родина Довгалюків провела невелику екскурсію по селу Хижники: показала місце, де стояла батьківська хата Д.М. Доброчаєвої, їхнє обійстя, стару школу, де вона вчилася, вулицю, названу тепер її ім'ям, відвідали також сільський цвинтар, де поховані батьки вченої.

А нещодавно педагогічний колектив Іршиківського НВК виступив з ініціативою про присвоєння школі імені Д.М. Доброчаєвої.

Місцева преса також відгукнулася на ці урочистості. У районній газеті «Життя Старокостянтинівщини» з цього приводу було надруковано кілька статей — «До 100-річчя від дня народження. Доброчаєва Дарина Микитівна» виконувача обов'язків директора районного краєзнавчого музею С.І. Сусугурової, «Берегиня флори з Подільського краю» директора Іршиківського НВК С.В. Мельничук та повідомлення голови Іршиківської сільської ради П.С. Огородника про перейменування вулиць у с. Хижники, зокрема й на честь Д.М. Доброчаєвої.

У червні цього року ювілейні урочистості відбулися і в Інституті ботаніки НАН України, у стінах якого Д.М. Доброчаєва плідно працювала понад 55 років. Захід відкрив директор Інституту ботаніки НАН України, член-кореспондент НАН України С.Л. Мосякін, який розповів про наукову діяльність ученої в Інституті. З доповіддю про творчий шлях Д.М. Доброчаєвої виступив директор Національного науково-природничого музею НАН України, член-кореспондент НАН України І.Г. Ємельянов, в який він особливо наголосив на ролі Дарини Микитівни у створенні ботанічного музею. Про науковий доробок Д.М. Доброчаєвої як систематика, флориста, музеєзнавця та історика науки, а також про заходи з вшанування її пам'яті йшлося в доповіді кандидата біологічних наук М.В. Шевери (з презентацією можна ознайомитися на сайті Інституту www.botany.kiev.ua/history). Учасникам зібрання було презентовано вже згадані ювілейні видання про Д.М. Доброчаєву, а також показано фільм. Зі спогадами про Дарину Микитівну виступили письменник і кінодра-

матург А.О. Топачевський, завідувач відділу Ботанічного музею ім. Д.М. Доброчаєвої Національного науково-природничого музею НАН України, кандидат біологічних наук В.В. Новосад, член-кореспондент Національної академії зв'язку ім. О. Попова, головний науковий експерт з державного управління В.С. Діденко, а також М.Ю. Доброчаєв, правнук Д.М. Доброчаєвої.

Нещодавно почесний директор Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України, член-кореспондент НАН України Т.М. Черевченко опублікувала науково-популярну книгу «Тропіки очима ботаніка» з присвятою Д.М. Доброчаєвій, разом з якою вона брала участь у кількох експедиціях на науково-дослідному судні «Академик Вернадский». А Кам'янець-Подільський національний університет та Національний природний парк «Подільські Товтри» 3–5 листопада 2016 р. провели науково-практичну конференцію «Подільські читання: унікальні об'єкти природи і суспільної сфери Поділля; регіональні особливості інтеграції економічних і соціальних напрямків їх розвитку як умова ефективного збереження», також присвячену пам'яті Д.М. Доброчаєвої. Доповідь про творчий шлях славетної крайнки виголосила Л.Г. Любінська.

Пам'ять про Дарину Микитівну Доброчаєву залишиться у її наукових працях та гербарних матеріалах, до яких постійно звертаються і будуть звертатися науковці, у експозиціях Ботанічного музею, який, за влучним висловом проф. А.І. Галушка, «надовго залишиться видатним витвором науки і мистецтва, оскільки в ньому поєднано воєдино і одне, і друге», у серцях рідних, колег, учнів, друзів.

1. Льїнська А.П., Протопопова В.В., Шевера М.В. Берегиня ботанічного дива (з нагоди 90-річчя від дня народження Д.М. Доброчаєвої). *Вісн. НАН України*. 2006. № 7. С. 62–66.
2. Льїнська А.П., Протопопова В.В., Шевера М.В. Людина, що творила добро (до 95-річчя від дня народження Дарини Микитівни Доброчаєвої). *Укр. ботан. журн.* 2011. Т. 68, № 3. С. 474–477.
3. Льїнська А.П., Протопопова В.В., Шевера М.В. Дарина Микитівна Доброчаєва (1916–1995). В кн.: *Дарина Микитівна Доброчаєва. До сторіччя від дня народження*. К.: Академперіодика, 2016.
4. Льїнська А.П., Шевера М.В. *Дарина Микитівна Доброчаєва (1916–1995)*. К., Кременчук: ПП Щербатих, 2006.
5. Шевера М.В. Доброчаєва Д.М. *Енциклопедія сучасної України*. 2008. Т. 8. С. 128.

*M.V. Shevera*¹, *V.V. Protopopova*¹, *A.P. Ilyinska*¹, *L.G. Lyubinska*²

¹ Kholodny Institute of Botany of National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

² Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko National University

KEEPER OF CREATIONS OF BOTANIC SCIENCE

To the 100th anniversary of Professor D.M. Dobrochayeva

The article is devoted to the 100th anniversary of Professor Daryna Mykytivna Dobrochayeva (1916–1995), famous Ukrainian botanist – taxonomist, museologist and historian of science, laureate of State Award of Ukr. SSR, Honored Worker of Science and Technics of Ukr. SSR. The life, scientific, science-organization career of D.M. Dobrochayeva and memorial events for her are revealed.